

Případová studie zpřístupnění rekreačních služeb lesa v Národním geoparku Ralsko

Úvod

Krajina bývalého vojenského prostoru Ralsko představuje vysokou přírodní hodnotu: zatímco jeho malá část byla v důsledku působení sovětské armády poškozena, většina prostoru sloužila jen jako ochranné pásmo a zachovala si velké přírodní hodnoty. Asi třetina prostoru je součástí chráněné krajinné oblasti Kokořínsko-Máchův kraj. Mnohem výraznějším fenoménem bylo narušení sociální struktury v důsledku vysídlování a přesídlování doprovázející turbulentní politické změny v průběhu posledních 80 let. Většina bývalého vojenského prostoru se dnes nachází na území města Ralsko, jež vzniklo sloučením 9 upadajících obcí v r. 1992. Vzhledem k nepoměru mezi počtem obyvatel a rozlohou je hustota osídlení velmi nízká, kolem 12 obyvatel na km². Polovina obyvatel se řadí mezi sociálně slabé.

Specifikace problému

Národní geopark Ralsko (NGR) se ustavoval právě v době, kdy projekt PROVIDE začínal. Bylo zatím úsilí soukromé iniciativy ustanovené jako Geopark Ralsko o.p.s., která za tímto účelem zmobilizovala největší místní aktéry. Vzhledem k tomu, že geologické hodnoty jsou v oblasti koncentrované jen do několika míst, podstatnou částí projektu je nutně využití rekreačního potenciálu lesní krajiny pro rozvoj turismu a tím oživení venkovské ekonomiky a společnosti v této oblasti. Projekt NGR nepochybně jeví rysy kolektivní akce místní komunity, když ve správné radě zasedají hlavní aktéři v oblasti. Formální rámec národního geoparku můžeme chápat, jako snahu zajistit komunitě (aktérům sdruženým pod Geopark Ralsko o.p.s.) naplnění 4. podmínky podle

Ostrom (1991) viz FICHE CZ 1. – tedy uznání vnějšími autoritami autonomie rozhodování NGR.

Cílem výzkumu v případové studii NGR (CZ-2) bylo pochopit přínos nově vzniklé řídicí struktury zaměřené na zpřístupnění rekreační funkce lesů v NGR a přitom povzbudit socioekonomické oživení oblasti.

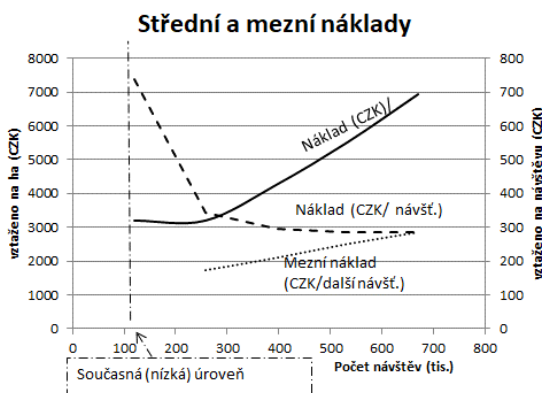
Posouzení nabídky a poptávky po rekreačních službách lesa

Výzkum poptávkové stránky poskytování veřejných statků z lesnictví jsme rozdělili na dvě části: posouzení hodnoty lesa a) pro místní obyvatele a b) pro návštěvníky (turisty). V prvním případě (a) se hodnotila rekreační a protektivní funkce lese pro obyvatele Doks na základě vlivu vzdálenosti nemovitosti od lesa (Geoparku) na její tržní hodnotu. Volba Doks, jež je také svým územím ze značné části součástí NGR, souvisela s mnohem větší stabilitou obyvatelstva na jedné straně a relativně dobrou dynamikou transakcí na druhé straně (oproti městu Ralsko). Podle způsobu měření vzdálenosti, model odhaduje pokles ceny nemovitostí o 25 až 95 tis CZK s každými 250 m podle toho, jak je pozice lesa definována. Pro posouzení poptávky ze strany návštěvníků jsme vyšli ze studií Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy a odhad mezní hodnoty rekreační funkce lesa vztaženo k jedné návštěvě nebo sezóně aproximovali z výzkumů provedených pro CHKO Kokořínsko, CHKO Český ráj a pro Jizerské hory na 180 CZK/návštěva 1980 CZK/sezona. Současná úroveň vnější poptávky po rekreačních službách lesa v Geoparku Ralsko se dá odhadovat kolem 15 mil. CZK při 80 tis. návštěvách za

rok. Ovšem reálná potenciální poptávka (a tím rekreační hodnota lesa) je podle našich odhadů až 3 krát vyšší.

Kalkulace nákladů byla základem nabídkového hodnocení VS a z něj byla odvozena nabídková funkce. To je ilustrováno na obrázku 2.

Obr. 2 Náklady na poskytování rekreačních služeb lesa v NGR (CZ-2)

Zdroj: Deliverable 4.2

V tomto případě jsme vyšli z nákladů na pořízení a údržbu turistických cest, cyklostezek a dalších zařízení umožňujících využívání rekreačních funkcí lesa. Náklady na pěstování lesa jsme započítali jen částečně, neboť lesy jsou v NGR primárně komerční, určené k těžbě (i když ta je v současnosti hluboko pod průměrem ČR). Z této kalkulace vyplývá, že v současnosti je náklad na jednu návštěvu 737 CZK. Ovšem návštěvnost je nízká, současné vybavení by dovolovalo bez dalších nákladů počet návštěv zvýšit o 100%. Tím, by náklad na jednu návštěvu poklesl na polovinu. Obr.2 ukazuje zvyšování nákladů s počtem návštěv, je odvozena mezní nákladová funkce, což je ve skutečnosti funkce nabídková.

Ze znalosti nabídky a poptávky je možno odvodit bod rovnováhy, který může být kolem 500 tis návštěv ročně. To můžeme chápat jako potenciál. Účastníci 3. workshopu PROVIDE považovali toto číslo za nadsazené a zřejmě i hrozbu pro NGR a oblast. Zatím je ovšem NGR dalek takového turistického přetížení.

Řídící struktura a možnosti jejího zlepšení

V průběhu výzkumu se ukázalo, že je kooperace hlavních aktérů na rozvoji NGR složitá. Vojenské lesy a statky (které spravují většinu lesních ploch NGR), Města Ralsko a Doksy a i Liberecký kraj mají své agendy dosti nezávislé na NGR. Tím je narušena představa integrující platformy NGR. Naproti tomu NGR má podporu místních (nebo místu nakloněných) dobrovolníků, ti však nemají žádný vliv na řízení NGR.

Druhým problémem ŘM je slabé finanční zázemí NGR. Přestože je geopark ustaven jako poskytovatel veřejných statků, nemá žádný stabilní příspěvek z veřejných zdrojů, který by pokryl alespoň základní chod managementu. Financování NGR je založeno na příspěvcích sponzorů a především na získávání krátkodobých a účelových prostředků z různých veřejných fondů.

Třetím problémem je, že je Geopark Ralsko o.p.s (nadace) vnímán jako „vetřelec“ do rozdělení vlastnických práv. Aby měl NGR smysl, musí kontrolovat některé atributy vlastnických práv, které dosud zůstávaly ve veřejné (míněno volné) doméně a byly k dispozici silným aktérům.

Ve studii navrhujeme tři scénáře zlepšení ŘM:

Scénář 2: otevřít účast prostřednictvím asociovaného členství, jež by poskytovalo takovým členům poradní hlas při důležitých rozhodnutích NGR. Tím by se přiblížil NGR komunitně založené kolektivní akci. To by také vytvářelo větší tlak na velké aktéry spolupracovat.

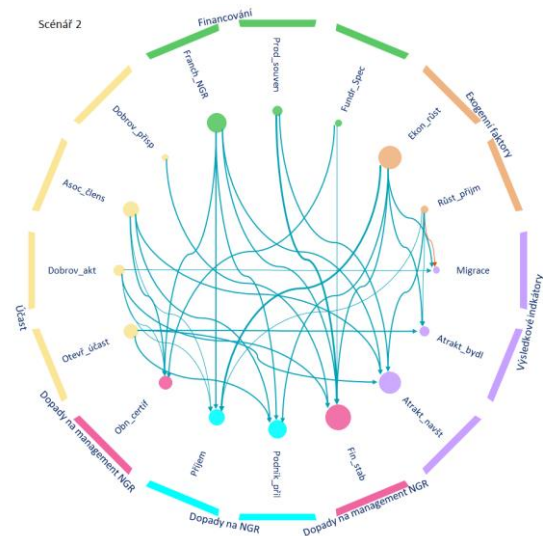
Scénář 3: integrovat NGR do místní akční skupiny LEADER, což by vedlo k většímu sblížení NGR s podnikateli, obcemi a mohlo eliminovat problém „vetřelce“.

Scénáře 2 a 3 předpokládají posílení finanční stability rozvojem „fundraising“ – aktivit na získávání prostředků ze soukromé sféry.

Scénář 4: předpokládá setrvání současného ŘM formou nadace, ovšem NGR by dostávala institucionální příspěvek, který by pokryl základní management a běžnou administrativu.

Pro simulace byl použit stejný metodický rámec jak v případě CZ-1, s tím rozdílem, že hodnocení dopadů provedl pouze český tým PROVIDE na základě rozhovorů s aktéry.

Obr. 3 grafické vyhodnocení scénáře 2

Zdroj: Deliverable 5.2.

Pro vyhodnocení scénářů jsme použili 7 indikátorů sdružených do tří kategorií: i) výsledkové indikátory, ii) dopady na management NGR a iii) dopady na samotnou oblast NGR (na obr 3 v dolním půlkruhu). V horním polokruhu jsou parametry scénáře. Velikost bodů znázorňuje důležitost parametru nebo význam dopadu. Síla spojnic odpovídá síle vazeb, barva zelená pozitivní působení, oranžová negativní.

Obr.3 ilustruje hodnocení přínosu scénáře 2 oproti scénáři 1 (pokračování současného stavu věci). Podobně byla vizualizována hodnocení obou dalších scénářů. Všechny scénáře mají potenciál výrazného dopadu na venkovský rozvoj v NGR. Přitažení podnikatelů, obyvatel a návštěvníků k NGR má dopad nejen na stabilizaci financí NGR, ale také se dá očekávat, že přínosy NGR se více promítnou do lokálního blahobytu kultivací podnikatelského prostředí (zvláště při integraci do MAS, scénář 3). Oproti tomu Scénář 4 s institucionálním financováním má největší efekt na sám management NGR, což se ale promítne do přínosů pro místní obyvatele a návštěvníky až v delším horizontu.

Závěry

Bývalý vojenský prostor Ralsko představuje pro lokální obyvatele a podnikatele potenciál pro rozvoj, ať již využitím zachovalé lesní krajiny, tak prostory bývalého vojenského letiště. Tento potenciál je avšak nenaplněn v důsledku slabého řídicího mechanismu a pravděpodobně i „nejistoty“ o jeho hodnotě. Lokální elita se pokusila situaci řešit založením nadace, která se následně pokusila kodifikovat svoji pozici prostřednictvím oficiálně uznaného geoparku. NGR přineslo nepochybně oživení v bývalém vojenském prostoru a možnosti využití lesní krajiny se zlepšily. Nadace se však potýká se zájmy ostatních velkých hráčů a to i přes jejich účast ve správní radě NGR. Navíc je NGR finančně závislý na krátkodobých a účelových projektech a sponzorských darech.

Jednou z možností jak fungování NGR zlepšit a posílit jeho roli v lokálním rozvoji je využít stávající MAS (LEADER) působící na širším území než NGR. NGR by se mohl integrovat jako jedna z aktivit MAS. To by nadaci přiblížilo více místním aktérům, dovozovalo spolupráci s dobrovolníky a vytvářelo tlak na velké hráče také spolupracovat. Další dvě možnosti (rozšířit členství v nadaci a alokovat do NGR pravidelný institucionální příspěvek z veřejných rozpočtů) se s integrací do MAS nevyklučují a vedly by k dalšímu posílení fungování NGR.

Přínos výzkumu PROVIDE v této případové studii spočívá hlavně v

1. nabídnutí nezávislého pohledu na poskytování VS „rekreační služby lesní krajiny“ a „oživení venkova“ pro aktéry;
2. Poskytnutí alespoň přibližné hodnoty VS „rekreační služby lesní krajiny“ a to jak z pohledu nabídky tak poptávky;
3. Indikace a analýza problému řízení poskytování „nehmatatelných/měkkých“ veřejných statků.
4. Diskuse role soukromých iniciativ a rozdílu v potenciálu elitně a komunitně založených. Je třeba zdůraznit, že projekt PROVIDE tuto otázku jen otevřel a jen velmi omezeně do ní provedl náhled.

Pro další výzkum na poli poskytování veřejných statků případová studie identifikovala překážky a

výzvy při zahrnutí aktérů do výzkumného procesu. Tyto poznatky se dají shrnout jako nabytá poučení:

- i) Je třeba věnovat velkou pozornost tomu, aby aktéři, kteří mají být zahrnuti, viděli prospěch z výsledků projektu. To může být zvláště složité v situaci, kdy aktéři řeší věci operativně a nemají tak ani prostor ani trpělivost řešit komplexní otázky dlouhodobého rozvoje;
- ii) Ve smyslu přechozího je důležité, aby výstupy byly v národním jazyce, u evropských projektů to znamená, aby se věnovaly zdroje (čas, lidé, finanční prostředky) na překlady materiálů.
- iii) Pro výzkumný tým je důležité mít připraveny alternativní postupy, když spolupráce s aktéry selhává;
- iv) Je také třeba mít na paměti časování úkolů projektu tak, aby se např. sběr dat nesituoval do období, kdy jsou subjekty málo dostupné nebo přetížené jinými záležitostmi. PROVIDE minul turistickou sezónu a nebylo realistické sbírat data od návštěvníků NGR.

Odkazy

Ostrom E. (1991)

Webová stránka projektu (v angličtině):

<http://www.provide-project.eu/>

Webová stránka českého partnera projektu:

<https://provide.strast.cz/cs>

Odkaz na výsledky projektu (Deliverables):

<http://www.provide-project.eu/#publications-section>

(posouvejte se na stránce dolů doku se vám neobjeví DELIVERABLES.

Kontakt

Tomáš Rätinger

E-mail: rätinger@tc.cz

<http://www.tc.cz>

